

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemadel „ELi lapse õiguste strateegia ja soovitus Euroopa lastegarantii kohta“

(COM(2021) 137 final)

ja

„Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „ELi lapse õiguste strateegia““

(COM(2021) 142 final)

(2021/C 374/10)

Raportöör: **Kinga JOÓ**

Kaasraportöör: **Maria del Carmen BARRERA CHAMORRO**

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Komisjon, 31.5.2021
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
Juhatuse otsus	23.3.2021
Vastutav sektsioon	tööhõive, sotsiaalküsimuste ja kodakondsuse sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	21.6.2021
Vastuvõtmine täiskogus	7.7.2021
Täiskogu istungjärk nr	562
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	231/0/2

1. Järeldused ja soovitused

1.1. On vastuvõetamatu, et iga neljas laps kasvab Euroopa Liidus vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse ohus. Et seda suundumust muuta ning lõpetada ebasoodsate olude edasikandumine ühelt põlvkonnalt teisele, on vaja Euroopa lähenemisviisi, mis tugineb tugevale poliitikale ja õigusraamistikule. Vaja on kaugele vaatavat eesmärki, et tuua 2030. aastaks vaesusest välja kõik lapsed, mitte ainult viis miljonit neist.

1.2. Lapse õiguste kaasamine poliitikakujundamisse on hädavajalik. Peaaegu kõik poliitikavaldkonnad mõjutavad lapsi, seetõttu on vaja kogu ühiskonda hõlmavat lähenemisviisi tagamiseks, et eri valdkondade (perekond, haridus, majandus, digimaailm, keskkond, eluase) poliitikal oleks laste tervisele ja heolule tugev ja pikaajaline positiivne mõju. ELi, riiklikul, piirkondlikul ja kohalikul tasandil tuleb kiiresti vastu võtta integreeritud lähenemisviisi ja horisontaalsed meetmed, et hõlmata kõiki olulisi valdkondi, mis võivad mõjutada laste elu nii praegu kui ka edaspidi.

1.3. Komitee soovitab lastegarantiiid hõlmavatesse riiklikesse tegevuskavadesse lisada kahe või mitme põlvkonna meetmed, et tõhustada toetust nii lastele kui ka nende vanematele, sest lapse haavatavust ei saa käsitleda ilma tema pere probleemidega tegelemata. Vanemaid ja hooldajaid tuleb toetada mitmesuguste meetmete abil: piisav sissetulek, töö- ja eraelu tasakaal, piisavalt tasustatud ema-, isa- ja vanemapuhkuse kasutamine, hooldaja puhkus, paindlik töökorraldus ja peresõbralikud töökohad.

1.4. Inimõigused ja lapse õigused on Euroopa Liidu lepingu artikli 2 kohaselt siduvad kõigile liikmesriikidele. Tugevamat üle-euroopalist lapse õigusi käsitlevat poliitikaraamistikku on vaja ja seda on juba nõudnud paljud sidusrühmad. Organiseeritud kodanikuühiskonnaga, eelkõige sotsiaalteenuste, lasteorganisatsioonide, pereorganisatsioonide ning formaalse ja mitteformaalse hariduse pakkujatega, tuleb konsulteerida ning nad nõuetekohaselt kaasata riiklike tegevuskavade koostamisse ja nende järelevalvemehhanismidesse. Sihipäraste meetmete abil saab kõige paremini toetada nende kahe ELi raamistiku tõhusat rakendamist, et kaotada vaesus ning edendada laste tervist ja heolu.

1.5. Ainult 11 liikmesriiki eraldavad sihtotstarbelisi ESF+ rahalisi vahendeid laste väljatoomiseks vaesusest, samal ajal on mitu teist liikmesriiki laste vaesusriskide andmete poolest väga lähedal ELi keskmisele. Komitee soovib kõigil liikmesriikidel eraldada ESF+ vahendeid laste vaesusest välja aitamiseks, võttes sihiks vähemalt nimetatud 5 %. On vaja täiustada kvaliteetsete eristatud andmete kogumist, et paremini jälgida laste vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse kaotamisel tehtavaid edusamme.

1.6. Komitee soovib liikmesriikidel tagada tasuta juurdepääs alusharidusele ja lapsehoiule, haridusele, koolipõhisele tegevusele ja tervishoiule või pakkuda neid teenuseid tasuta. Teise võimalusena saavad nad asjakohaste rahaliste hüvitiste abil tagada, et need põhiteenused on lastele kättesaadavad ilma perekondadele rahalist lisakoormust põhjustamata.

1.7. Lastegarantiid hõlmavate riiklike kavade koostamisel soovib komitee liikmesriikidel vajaduse korral täpsustada konkreetne vanuserühm, märkides aga samal ajal, et lapse õigused laienevad kõikidele alla 18-aastastele isikutele. See on eriti oluline selliste raamistike nagu lastegarantii ja noortegarantii vastastikuse täiendavuse tagamiseks abisaajate huvides.

1.8. Komitee kutsub komisjoni üles seadma lapse õiguste strateegia horisontaalsele kooskõlastustasemele koos teiste hiljuti heaks kiidetud Euroopa strateegiatega, mis käsitlevad näiteks soolist võrdsõiguslikkust, LGBTIQ-inimeste võrdsõiguslikkust, romasid ja puuetega inimeste õigusi.

2. Sissejuhatus

2.1. Lapse õigused hõlmavad kõikide alla 18-aastaste inimõigusi. Lapse õiguste kaitse on Euroopa Liidu eesmärk, nagu on sätestatud Euroopa Liidu lepingu artikli 3 lõikes 3 ja Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 24. Euroopa Nõukogu edendab ja kaitseb laste inimõigusi, lähtudes Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonist, Euroopa Liidu lapse õiguste strateegiast (2016–2021) ja muudest asjakohastest õigusnormidest. ÜRO lapse õiguste konventsiooni kohaselt on igal alla 18-aastasel isikul maailmas õigus samadele kodaniku-, poliitilistele, majanduslikele, sotsiaalsetele ja kultuurilistele õigustele olenemata tema rahvusest, soost, religioonist, keelest, võimetest, rändestaatusest, seksuaalsest sättumusest või mõnest muust seisundist. Sellisel juhul kehtivad ka ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioon ja ÜRO kestliku arengu eesmärgid.

2.2. 4. juunil 2007 käivitati igal aastal toimuv lapse õiguste Euroopa foorum. See platvorm vahendab ELi institutsioonide ja teiste sidusrühmade dialoogi ning jälgib igal aastal ELi tegevust lapse õiguste valdkonnas. 2010. aastal võttis komitee vastu arvamuse laste vaesuse ja laste heaolu kohta ⁽¹⁾ ning 2011. aastal arvamuse lapse õigusi käsitleva ELi tegevuskava kohta, ⁽²⁾ milles kutsuti liikmesriike üles lapsi igakülselt toetama.

2.3. 20. veebruaril 2013 võttis komisjon vastu soovituselapse õiguste tugevdamiseks, laste vaesuse vähendamiseks ja laste heaolu parandamiseks ⁽³⁾. 24. novembril 2015 kutsus Euroopa Parlament komisjoni ja liikmesriike üles võtma kasutusele lastegarantii ja programmid, mis pakuvad vanematele tuge ja võimalusi sotsiaalse tõrjutuse olukorrast väljatulemiseks ja tööturule sisenemiseks ⁽⁴⁾. 13. detsembril 2017 kuulutasid parlament, nõukogu ja komisjon välja Euroopa sotsiaalõiguste samba, milles keskendutakse samuti lapsehoiule ja laste toetamisele ⁽⁵⁾ (11. põhimõte). Euroopa sotsiaalõiguste sambaga deklareeritakse ka õigus kaitsele vaesuse eest ja õigus erimeetmetele võrdsete võimaluste edendamiseks. Järelmeetmetena tellis komisjon 2020. aasta juulis teostatavusuuringu ⁽⁶⁾ ja 2020. aasta augustis käivitas ta avalikud konsultatsioonid lastegarantii ja ELi lapse õiguste strateegia elluviimise üle.

⁽¹⁾ ELT C 44, 11.2.2011, lk 34.

⁽²⁾ ELT C 43, 15.2.2012, lk 34.

⁽³⁾ ELT L 59, 2.3.2013, lk 5.

⁽⁴⁾ Euroopa Parlamendi 2015. aasta resolutsioon ebavõrdsuse ja eelkõige laste vaesuse vähendamise kohta (ELT C 366, 27. 10.2017, lk 19) (46. punkt).

⁽⁵⁾ Institutsioonide ühine teadaanne Euroopa sotsiaalõiguste samba kohta.

⁽⁶⁾ „Feasibility study for a child guarantee, final report“ („Lastegarantii teostatavusuuring, lõpparuanne“).

2.4. 24. märtsil 2021 võttis komisjon Euroopa Parlamendi toel⁽⁷⁾ vastu esimese tervikliku ELi lapse õiguste strateegia (2021–2024), samuti ettepaneku nõukogu soovituse kohta, millega luuakse Euroopa lastegarantii.

3. Üldised märkused seoses ELi lapse õiguste strateegiaga ja komisjoni ettepanekuga Euroopa lastegarantii kohta

3.1. ELi lapse õiguste strateegia on õigustepõhine poliitikaraamistik, mille kaudu integreeritakse lapse õigused läbiva teemana kogu ELi poliitikasse ja õigusaktidesse. Ettepanek nõukogu soovituse kohta, milles käsitletakse Euroopa lastegarantiid, on õiguslikult siduv, hõlmates selgeid rakendustegevusi, eesmärged ja meetmeid, mida EL hoolikalt kontrollib. Komitee kiidab heaks mõlemad ettepanekud, leides, et nende rakendamine toetab Euroopa ja riiklikul tasandil jõupingutusi laste heaolu edendamiseks ja laste vaesuse vähendamiseks.

3.2. Lapsed on meie ühiskonna kõige haavatavamad liikmed ja nad ei suuda vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse riskiga ise toime tulla. Lastevastane vägivald kõigis selle vormides on laialt levinud. COVID-19 pandeemia on toonud kaasa teatud vägivaldavormide sagenemise. Sellest on teatanud politsei ja muud tavateenused, nagu laste abitelefoniid paljude liikmesriikides, kus juhtumite arv on kasvuteel⁽⁸⁾. Eurostati 2019. aasta andmete kohaselt elas Euroopa Liidus 18 miljonit last ehk 22,2% lastest vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse ohus ning see arv tõenäoliselt suureneb pandeemia sotsiaal-majanduslike tagajärgede tõttu⁽⁹⁾. Iga neljas laps ELis kasvab üles ebakindlates perekondlikes oludes, vajades tuge vaesuse edasikandumise lõpetamiseks põlvkonnalt põlvkonnale.

3.3. **Lapsed rääkisid õigustest ja tulevikust, mida nad soovivad**, uuringus „Meie Euroopa.Meie õigused.Meie tulevik.“⁽¹⁰⁾, mis aitab kaasa nii Euroopa Liidu lapse õiguste strateegia kui ka lastegarantii kujundamisele. Viis lapse õiguste eest seisvat organisatsioon kogusid kokku üle 10 000 lapse arvamuse. Uuringu tulemused näitasid selgelt, et laste seisukohad peavad aitama kujundada ELi majandus-, sotsiaal-, õigus- ja poliitikaraamistikke ning prioriteete.

3.4. **ELi lapse õiguste strateegia aluseks on holistiline lähenemine** ning selle üldeesmärk on luua lastele parem elu ELis ja kogu maailmas kuues olulises valdkonnas: i) laste osalemine ELi poliitilises ja demokraatlikus elus; ii) sotsiaal-majanduslik kaasamine, haridus ja tervishoid; iii) igasuguse vägivalda ja diskrimineerimise ennetamine ja asjakohane kaitse; iv) lapsesõbralik õiglusemõistmine; v) lapsed digitaalajastul ja vi) lapse õiguste globaalne mõõde. **Ettepanekus võtta vastu nõukogu soovitus, millega luuakse Euroopa lastegarantii**, keskendutakse sotsiaal-majanduslikule kaasamisele ja abivajavate laste juurdepääsule põhiteenustele: alusharidus ja hooldus, haridus ja koolipõhised tegevused, tervishoiuteenuste kättesaadavus, juurdepääs tervisele toetumisele ja korralikule eluasemele. See aitab kaasa ELi lapse õiguste strateegiale, keskendudes ELis elavatele lastele.

3.5. Strateegias nõutakse laste kaasavat ja süsteemsemat osalemist kohalikul, riiklikul ja ELi tasandil. See saavutatakse **uue ELi laste osalusplatvormi** kaudu, mis luuakse koostöös Euroopa Parlamendi ja lapse õiguste eest seisvate organisatsioonidega, et tagada laste suurem kaasamine otsuste tegemisse.

3.6. Strateegias nõutakse, et **lapsed peavad kasvaksid üles vägivalda ja ärakasutamisetä**. Lapsed võivad olla vägivalda ohvrid, tunnistajad või toimepanijad. ILO aruannete kohaselt eksploateeritakse paljusid lapsi tööturul ja neid kasutatakse ära sunniviisilise töö tegemiseks, sealhulgas seksuaalne ärakasutamine ja prostitutsioon. Strateegias nõutakse ka

⁽⁷⁾ Euroopa Parlamendi 11. märtsi 2021. aasta resolutsioon laste õiguste kohta seoses ELi lapse õiguste strateegiaga.

⁽⁸⁾ WHO Euroopa piirkondlik büroo „The rise and rise of interpersonal violence – an unintended impact of the COVID-19 response on families“ (Isikuvahelise vägivalda kasv – COVID-19 pandeemia reageerimise tahtmatu mõju perekondadele) (2020).

⁽⁹⁾ UNICEF „Supporting Families and Children Beyond COVID-19 – Social protection in high-income countries“ (Perede ja laste toetamine pärast COVID-19 pandeemiat – sotsiaalkaitse kõrge sissetulekuga riikides) (2021).

⁽¹⁰⁾ UNICEF „Children speak up about the rights and the future they want“ (Lapsed kõnelevad, milliseid õigusi ja tulevikku nad soovivad) (2021).

lapsesõbralikku õiglusemõistmist, juhtides tähelepanu asjaolule, et kohtumenetlust tuleb kohandada vastavalt laste eale ja vajadustele ning esikohale tuleb seada lapse parimad huvid. Tagada tuleb õiguskaitsse kättesaadavus lastele, et võimaldada laste õiguste täielik tunnustamine ja teostamine, säilitades samal ajal kohtumenetluste tõhususe, sealhulgas kohtutöötajate erikoolituse kaudu.

3.7. Perekond on lapse arengu jaoks kõige tähtsam. Euroopa soolise võrdõiguslikkuse strateegias aastateks 2020–2025 juhib komisjon tähelepanu sellele, et lapsehoiukohustuste võrdne jagamine vanemate vahel on laste sotsiaalse kaasatuse seisukohast ülitähtis. COVID-19 pandeemia on avaldanud naistele ebaproportsionaalset sotsiaal-majanduslikku mõju; vanematel tuleb lapse huvides tegutseda varasemast rohkem üheskoos. Nii lastegarantii kui ka lapse õiguste strateegia rakendamine peab olema seotud Euroopa sotsiaalõiguste samba peamiste algatustega, näiteks ELi töö- ja eraelu tasakaalustamise direktiivi ülevõtmisega siseriiklikku õigusesse.

3.8. ELis on väga mitmesuguseid peremudeleid, sealhulgas ühe või mitme LGBTIQ-inimesega vikerkaarepered. Kooskõlas komisjoni **LGBTIQ-inimeste võrdõiguslikkuse strateegiaga** aastateks 2020–2025 tuleb vikerkaareperede lapsi kaitsta, eriti piiriülestes olukordades, kus liikmesriikide perekonnaõiguse erinevuste tõttu ei pruugita perekondlikke sidemeid väljaspool ELi sisepiire tunnustada. Kooskõlas **puuetega inimeste õiguste strateegiaga** aastateks 2021–2030 peab puuetega lastel olema võrdväärne õigus kuuluda kogukonda ning omada teistega võrdväärseid valikuid. ELi **romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitleva strateegilise raamistiku** (2020–2030) kohaselt tuleb tegeleda roma laste sotsiaalse edasiminekuga. Seksuaalse sättumuse, sooidentiteedi/soolise eneseväljenduse ja soo-omaduste, puude või etnilise päritolu alusel diskrimineerimise ennetamist tuleb edendada juba varajases eas.

3.9. Ettepanek **lastegarantii** kohta annab liikmesriikidele suunised ja vahendid abivajavate laste toetamiseks, arvestades **tihedat seost laste sotsiaalse tõrjutuse ja põhiteenuste kättesaadavuse puudumise vahel**. Haavatavateks lasteks loetakse i) kodutud või väga halvades tingimustes elavad lapsed, ii) puudega lapsed, iii) rändetaustaga lapsed, iv) rassilise või etnilise taustaga vähemusse (eelkõige romad) kuuluvad lapsed, v) asendushooldusel, eriti hoolekandeades viibivad lapsed ning vi) ebakindlates perekondlikes oludes elavad lapsed.

3.10. **Lastegarantii** on strateegiline raamistik, mis suunab 27 liikmesriigi tegevust **riiklike tegevuskavade kaudu, milles keskendutakse lastegarantii rakendamisele ning vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse riski tingimustes elavatele lastega peredele**. Soovituse peab vastu võtma ELi nõukogu, pärast mida on kõigil liikmesriikidel kuus kuud aega riiklike lastegarantii tegevuskavade väljatöötamiseks. Ettepanekus lastegarantii kohta rõhutatakse, et kuigi juurdepääsu tagamine teenustele on laste sotsiaalse tõrjutuse vastu võitlemisel oluline, **tuleb seda teha osana ulatuslikumast käsitlemisest ning sotsiaal- ja perepoliitika raamistiku alusel**.

3.11. **ELi lapse õiguste strateegias sõnastatakse soovitud tegevuse kohta ELi ja riiklikul tasandil** eri poliitikaaldkondades ja rahastusprogrammides, mis mõjutavad laste tervist ja heaolu, näiteks ELi rahalised vahendid, ränne, tervishoid, eluase, haridus, majandus, keskkond ja digipööre.

3.12. Komisjon annab igal aastal toimuval lapse õiguste Euroopa foorumil aru strateegia edenemise kohta ELi ja riiklikul tasandil. Strateegia hindamine toimub 2024. aasta lõpus laste osalusel. Komisjon **jälgib lastegarantiiga seotud edusamme mitmesuguste vahendite abil, sealhulgas Euroopa poolaasta raames**.

3.13. **Läbipaistvad andmed ELi ja riiklike vahendite kasutamise kohta** tuleks lisada riiklikesse tegevuskavadesse koos tegevuste ajakavaga. Liikmesriigid saavad oma tegevuse toetamiseks kasutada ELi vahendeid, eelkõige ESF+ ja taasterahastut „Next Generation EU“. ESF+ sisaldab selles küsimuses konkreetset eesmärki ja sellest eraldatakse rahalisi vahendeid laste vaesuse vastu võitlemiseks. Uue määruse kohaselt **peavad liikmesriigid, kus keskmine laste vaesuse määr on kõrgem ELi 2017.–2019. aasta keskmisest (23,4%), eraldama vähemalt 5% oma ESF+ rahalistest vahenditest laste vaesuse vastu võitlemiseks**.

4. Konkreetsete märkused ELi lapse õiguste strateegia kohta

4.1. **ELi lapse õiguste strateegia on väga vajalik Euroopa Liidu raamistik laste õiguste kaitseks ja neile rohkemate võimaluste andmiseks.** Kui täiskasvanud saavad oma õiguste rikkumise korral hääletada ning neil on juurdepääs õiguskaitsele ja ametlikele kaebuste lahendamise menetlustele, jäetakse lapsed üldjuhul sellistest mehhanismidest kõrvale. Seepärast ei võeta laste häält poliitika kujundamise protsessis arvesse ja nende huvid võivad jääda valitsusele märkamatuks, kui ei tehta teadlikke ja süstemaatilisi jõupingutusi laste kaitsmiseks ja toetamiseks.

4.2. Laste osalemise suurima tõhususe tagamiseks on vaja ulatuslikke muutusi poliitilistes ja institutsionaalsetes struktuurides, samuti hoiakutes, väärtushinnangutes ja kultuuritavades, et lapsi tunnustataks kodanike ja sidusrühmadena. Laste osaluse toetamiseks ning nende seisukohtade ja nõudmiste kuuldavaks tegemiseks on vaja suurendada nii laste kui ka täiskasvanute suutlikkust, sealhulgas mitteformaalse tegevuse kaudu, mida pakuvad kodanikuühiskonna osalejad koolikeskkonnas ja väljaspool seda. **Euroopa tuleviku konverents on suurepärane võimalus laste osalemine teoks teha ja komitee uurib võimalusi laste osalemise järkjärguliseks suurendamiseks.**

4.3. **Laps on isiksus ning perekonna ja kogukonna liige,** kellel on eakohased ja arengutasemele vastavad õigused ja kohustused ning õigus elukvaliteedile. Vanematel ja hooldajatel on lapse kognitiivses, füüsilises ja emotsionaalses arengus ülioluline roll. Soe ja toetav suhe (vana)vanema ja lapse vahel on lapse heaolu ja vastupanuvõime jaoks oluline. Laste arengus on tähtis roll ka õdede ja vendade vahelistel suhetel. Sellised suhted on veelgi olulisemad asendushooldusel olevate laste jaoks ja seepärast peaksid õed-vennad jääma kokku, välja arvatud juhul, kui see pole nende jaoks parim lahendus. Poliitikas tuleb esikohale seada investeeringud lastesse ja nende peredesse ning tagada, et süstemaatilise mitut põlvkonda hõlmava lähenemisviisi kaudu pakutakse asjakohast ja kvaliteetset tuge, et aidata peredel lapsi kasvatada positiivsete vanemlike oskuste abil.

4.4. Lapse õiguste strateegias esitatud algatust integreeritud lastekaitse-süsteemide arendamise ja tugevdamise toetamiseks tuleks täiendada meetmetega, mis hoiavad ära igasuguse lastevastase vägivalda. Lapsepõlves kogetud või pealtnähtud vägivald võib pikaajaliselt mõjutada lapse füüsilist, emotsionaalset ja psühholoogilist arengut. **Lastevastase vägivalda ennetamiseks ja selle vastu võitlemiseks** on vaja kava, mis kaasab kõiki valitsustasandeid alates EList kuni omavalitsusüksusteni, ning see peab käsitlema kokkupuudet igasuguse vägivalda, väärkohtlemise ja hooletusse jätmisega, sealhulgas füüsiline ja psühholoogiline vägivald, seksuaalne vägivald, veebivägivald ning kodu-, institutsionaalne ja koolivägivald. Tegeleda tuleb läbipõimunud haavatavustega, näiteks suurenenud ohuga, millega puutuvad kokku tütarlapsed, puudega lapsed (eriti tütarlapsed), haavatavates tingimustes elavad lapsed ja vägivallale kalduvad pered. Alaealiste vägivalda toimepanijate puhul on lisaks lapsesõbralikule kohtumenetlusele vaja ka lapsesõbralikku institutsioonilist tausta, et hõlbustada nende täielikku sotsiaalset taasintegreerumist. Hädaabitelefoniid ja muud vabavahenduste osutatavad teenused laste ja perede toetamiseks peaksid saama struktuurifondidest toetust, et tagada jätkusuutlikkus ja tõhusus.

4.5. Lapse õigustega tuleb tegeleda ka peamistes laste ja nende perede heaolu mõjutavates valdkondades. Poliitikakujundajad peaksid **lapse õigusi** süstemaatiliselt **süvalaiendama**, et hinnata lapsi ja nende õigusi mõjutava algatuse mõju. Kui suhetes kolmandate riikidega on tegemist lapse õigustega, on seetõttu oluline vajaduse korral kiirelt ja tõhusalt tegutseda. See on lapse õiguste strateegia üldine lähenemisviis ning see peab olema rakendamise ja hindamise protsessi keskmes. Lisaks peaks liikmesriike strateegia rakendamisel aitama kogum parimatest tavadest, mis on teistes riikides juba olemas ja andnud häid tulemusi.

4.6. Lapsed vastutavad kõige vähem kliimamuutuste eest, ometi on nende mõjust tulenev koormus lastele kõige suurem. Strateegias mainitakse keskkonna- ja kliimakriisi mõju lastele, kuid seda tuleks laiemalt käsitleda **tagades, et keskkonnapoliitikas ja õigusaktides võetaks lähtekohaks laste füüsiline ja vaimne tervis, et vähendada laste kokkupuudet keskkonnaohtudega.** Lapsed on keskkonnariskide suhtes tundlikumad ja haavatavamad kui täiskasvanud.

4.7. Järgmine põlvkond kogeb tõenäoliselt interneti- ja päriselu täielikku ühtesulamist. Strateegias on esitatud järgmine lähenemisviis: **lapse õiguste peavoolestamine digimaailmas, et muuta see tulevikukindlaks.** Tänapäeval kasutab aina rohkem lapsi digiseadmeid üha varasemas eas. Vajame juurdepääsetavat digikeskkonda, mis sobib vaikumisi kõigile lastele,

on turvalisema interneti jaoks rangelt reguleeritud ja mida toetab digitaalne kodanikuharidus. Lastel on õigus pääseda ligi veebipõhisele teabele mitmesugustest allikatest, ilma et nad peaksid sealjuures seisma vastamisi iseõppivate algoritmide või reklaami ärimudelitega, mis põhjustavad ebakvaliteetse teabe kuvamist.

4.8. Lapsed võivad juba varakult langeda küberkiusamise ohvriks, mis võib põhjustada tõsiseid või isegi surmaga lõppevaid vaimse tervise probleeme. Lapsed langevad seksuaalse kuritarvitamise ohvriks ka internetis, nagu juhtus rohkem kui kunagi varem liikumisvabaduse piirangute ajal, kui veebis jagatav lapse seksuaalset kuritarvitamist kujutava materjali hulk suurenes märkimisväärselt⁽¹¹⁾. **Laste veebiturvalisuse tagamisel on esmatähtsad igasuguse veebivägivalla ennetamine ja selle vastu võitlemine.**

4.9. Laste, eriti nooremate laste õigusi peaksid austama kõik meediavahendid ja reklaamijad ning lapsi tuleks **tarbijatena kaitsta**. See on eriti oluline seoses tervisliku toitumisega, mis on taskukohane ja pärineb keskkonnasäästlikust allikast. Lapse õiguse strateegias tehakse ettepanek kujundada välja head tavad ja vabatahtlik käitumisjuhend, et vähendada suure suhkru-, rasva- ja soolasisaldusega toodete turustamist lastele. Vaja on sidusat poliitikakujundamist, rangemat seadusandlikku kontrolli tooteteabe üle ning teavet toiduohutuse ja toidu turustamise kohta, eesmärgiga piirata ebatervislike toitute ja jookide reklaamimist.

5. Konkreetsed märkused Euroopa lastegarantii kohta

5.1. **Laste kannatamine vaesuse, puuduse, diskrimineerimise ja tõrjutuse käes on kõige suuremad takistused laste õiguste jõustamisel.** Seetõttu on komiteel heameel, et Euroopa lastegarantii raames keskendutakse neile valdkondadele seoses Euroopa sotsiaalõiguste samba 2030. aasta vaesust käsitleva eesmärgiga tuua 2030. aastaks vaesusest välja vähemalt 5 miljonit last. See on märkimisväärne samm edasi, kuid komitee kutsub kõiki liikmesriike üles esitama oma lastegarantii tegevuskavades kvalitatiivsed ja kvantitatiivsed eesmärgid, mis on ambitsioonikamad Euroopa Komisjoni eesmärkist, võttes arvesse COVID-19 mõju. Need tegevuskavad peaksid olema seotud olemasolevate õiguslike ja poliitiliste dokumentidega, mis on vastu võetud ÜRO lapse õiguste konventsiooni järelevalve raames.

5.2. Lastegarantii teostatavusuuringus uuriti **paralleelse lähenemisviisi** eelseid, mille kohaselt kõigil lastel, sealhulgas enim abi vajavatel, peaks olema teenustele juurdepääs⁽¹²⁾. Vajaduse korral peaksid lapsed, kes puutuvad juurdepääsul kokku suurimate takistustega, saama täiendavat ja sihipärast tuge, et tagada juurdepääs automaatsete mehhanismide abil, mis välistavad mis tahes stigmatiseerimise. Seda tuleks kohaldada kõigi lastegarantii raames esitatud teenuste puhul tervikliku ja läbipõimunud lähenemisviisi abil, et tagada kõigile lastele elus ühesugused võimalused ja stardipositsioon, olenemata perekonnast, taustast või erivajadustest, ning täieliku kooskõla üleminekuga kvaliteetsetele, pere- ja kogukonnapõhistele hooldusteenustele.

5.3. **2020. aasta ühisavalduses lapsehoiuteenuste osutamise kohta ELis rõhutavad sotsiaalpartnerid, et igal lapsel on õigus saada kvaliteetset kaasavat alusharidust ja lapsehoidu, et tagada elule hea algus, võttes arvesse Barcelona eesmärgi ja nende eelseisvat läbivaatamist.** See ei tähenda, et see on kohustuslik: vanematel peaks säilima vabadus enne kohustuslikku kooliiga oma lapse parimates huvides kaasa rääkida. Lapse esimestel elukuudel ja -aastatel pere pakutava hoolduse ja individuaalsetele vajadustele vastava professionaalse alushariduse ja lapsehoiu vahel peab aga valitsema järjepidevus, sest lapsed sisenevad haridussüsteemi ja vanemad naasevad tööturule või õppetegevusse.

5.4. Suuremate (nimelt 15–18aastaste) laste jaoks tuleb tagada laste- ja noortegarantii vaheline kooskõla, arvesse võttes võimalikke kattuvusi, tagades eelarvevahendite selge eraldamise ning töötades riiklikes tegevuskavades välja eakohased ja konkreetsed meetmed, et toetada lapsi ja nende vanemaid ning tagada sujuv üleminek haridussüsteemi ja tööturu vahel. See hõlmab **stereotüübivaba teabe esitamist lastele töömaailma kohta**, et valmistada neid ette reaalseks tööhoiveks, ning edendada teaduse, inseneeria ja matemaatika (STEM) valdkonna õpingutes osalema lapsi, eelkõige tütarlapsi, ärgitades samal ajal poisse liikuma hooldus- või õpetajaerialale.

⁽¹¹⁾ ELT C 10, 11.1.2021, lk 63.

⁽¹²⁾ „Feasibility study for a child guarantee, final report“ („Lastegarantii teostatavusuuring, lõpparuanne“).

5.5. Ebavõrdne **tervishoiuteenuste kättesaadavus** on moraalselt väär ja sotsiaalselt ebaõiglane. See rikub patsientide põhiõigust võimalikult heale tervisele, sealhulgas vaimsele tervisele. Pealegi ei ole see kulukas mitte ainult inimestele vaid ka avaliku sektori kulutuste majandusliku jätkusuutlikkuse seisukohast. Peale terviseriskide on COVID-19 pandeemia ühe tagajärjena täheldatud **laste emotsionaalse ja vaimse heaolu langust**, mistõttu paljud lapsed kannatavad ärevuse käes puuduliku teabe ja ebakindluse tõttu praeguses olukorras või tunnevad end üksi ja neil on enesetapumõtted. Sellistes olukordades on väga oluline pakkuda kiiret ja kvaliteetset arstiabi ja vaimse tervise alast tuge.

5.6. Euroopas elab keskmiselt 5,4% kooliealistest (6–16aastastest) lastest peredes, kes ei saa endale lubada arvutit või internetiühendust. Laste ja perede vaesuse vastu võitlemine lastegarantii raames hõlmab samuti **digitaalse puuduse käsitlemist**. Euroopa Liidu sissetulekute ja elamistingimuste statistikasüsteemi suure materiaalse puuduse näitaja⁽¹³⁾ peaks sisaldama vähemalt ühte digitaalse puuduse muutujat. Iga neljas eurooplane ei saa oma kodu piisavalt valgustada, kütta või jahutada, mis põhjustab igal aastal 100 000 inimese surma. Euroopa sotsiaalpoliitika võrgustiku 2020. aasta sügisel avaldatud aruande kohaselt mõjutab energiaostuvõimetust mitte ainult väikese sissetulekuga leibkondi, vaid ka suurt osa keskmise sissetulekuga leibkondi küllaltki arvukates liikmesriikides. Juurdepääs energiale mõjutab laste elukvaliteedi ja eluvõimalikuid ning nende terviseseisundit. Sotsiaalse ja keskkonnavalase õigluse tagamiseks tuleks laste energiaostuvõimetusega tegeleda lastegarantii raames seoses Euroopa sotsiaalõiguste samba 20. põhimõtte kohaste meetmetega.

5.7. Pärast nõukogu soovitusel kiiret vastuvõtmist peaksid riiklikud lastegarantii tegevuskavad olema kooskõlas **lastesse investeerimist käsitlevas komisjoni soovitus 2013/112/EL**⁽¹⁴⁾ **esitatud kolmeosalise lähenemisviisiga** (juurdepääs piisavatele vahenditele, taskukohaste kvaliteetsete kättesaadavus ja laste õigus osaleda) ning neid tuleks edasi arendada laste ja nende peredega ning kodanikuühiskonna organisatsioonidega konsulteerides, tugevdades riiklikku, piirkondlikku ja kohalikku kodanikuühiskonnaga peetavat dialoogi. Lisaks lastegarantii protsessis osalevatele sidusrühmadele ja teenusevaldkondadega seotud sotsiaalpartneritele tuleks kaasata tugiteenuseid pakkuvad avaliku ja mittetulundussektori organisatsioonid, et tagada inimväärset töötajimist ja kvaliteetsete teenuste kättesaadavust laste jaoks.

5.8. Komitee kiidab heaks ettepaneku **sobivate vahendite ja volitustega riiklike lastegarantii koordinaatorite kohta, kes koordineerivad ja jälgivad soovitusel rakendamist**. **Valitsustevahelise kooskõlastuskorra** (riiklikul ja piirkondlikul tasandil) kehtestamiseks on vaja kasutusele võtta tõhus süsteem, et arendada, rakendada ja jälgida laste heaolu ning vähendada laste vaesust ja sotsiaalset tõrjutust. Tagada tuleb, et riikliku tasandi integreeritud lähenemisviisid kujuneksid ka piirkondlikul ja kohaliku tasandi integreeritud lähenemisviisideks ning et tõhus kord tagaks nendevahelise sünergia. Kõik asjakohased näitajad tuleks võimaluse korral esitada kohalikul tasandil, et saada selgem ülevaade territoriaalsetest erinevustest ning paremini kavandada ja jälgida soovitusel rakendamist.

5.9. COVID-19 pandeemia on esile toonud paljude ebakindlas olukorras olevate perede varasemad probleemid ja esmased vajadused ning neid mõjutab tõenäoliselt kõige rohkem pandeemia pikaajaline mõju majandusele, haridusele, tervisele ja heaolule. Süsteemides esinevad lüngad ja süsteemide vahelise kooskõlastatuse puudumine on suurenenud. Halvenevad majanduslikud ja sotsiaalsed tingimused on suurendanud laste hooletusse jätmise ohtu. Haridusasutuste sulgemine on kaasa toonud tõsiseid raskusi paljudele vanematele ja hooldajatele. Koolist eemalolek suurendas tõrjutud rühmadest pärit laste haridustee katkemise ohtu ja muutis hariduse omandamise puudega, sealhulgas õpiraskustega, laste jaoks väga keeruliseks. On hädavajalik, et **koolikeskkond pakuks igale lapsele samu võimalusi ja vajaduse korral sihipäraselt tuge**.

5.10. Peretoetusteenustel võib olla oluline roll aitamaks peredel selle olukorraga toime tulla⁽¹⁵⁾. Perede toetamine nende põhirollis hõlmab lünkade täitmist hariduse, koolituse, sotsiaalse kaasatuse, vanemlike oskuste, psühholoogilise heaolu, teenuste kättesaadavuse, tööhõive ja sissetuleku valdkonnas, kuid samas on see sotsiaalpoliitikast enamasti. Seepärast kordab komitee oma üleskutset võtta vastu Euroopa hoolduskokkulepe, millega **tagatakse kvaliteetsete teenuste osutamist kõigile kogu elu jooksul**⁽¹⁶⁾. Laste tervis ja heaolu sõltuvad 21. sajandi universaalsest perepoliitikast, kus lapsi koheldakse võrdselt olenemata perekonnakorraldusest.

⁽¹³⁾ See näitaja asendatakse tõsise materiaalse ja sotsiaalse puuduse näitajaga.

⁽¹⁴⁾ Komisjoni 20. veebruari 2013. aasta soovitus 2013/112/EL investeerides lastesse aitame neil välja rabeleda ebasoodsate olude ringist (ELT L 59, 2.3.2013, lk 5).

⁽¹⁵⁾ OECD „Looking beyond COVID-19: Strengthening family support services across the OECD“ (Vaadates COVID-19 pandeemiast kaugemale: peretoetusteenuste tugevdamine kogu OECDs).

⁽¹⁶⁾ ELT C 220, 9.6.2021, lk 13.

5.11. Sotsiaaldialoog on oluline lapsehoiuteenuste kättesaadavamaks ja taskukohasemaks muutmise jaoks praktiliste vahendite väljatöötamisel. Näiteks luues kollektiivlepingute kaudu ühisfonde, et toetada lapsehoiuprojekte, mis käsitlevad konkreetsetes sektorites töötavate vanemate konkreetseid vajadusi, nagu haigete või puudega laste hooldus ning hooldus väljaspool tavalist tööaega. Seetõttu on väga oluline võtta arvesse sotsiaalpartnerite ühisavaldust, milles märgitakse, et **pikapäevarühmade ja puhkuseaegsete lastehoiuteenuste nappus Euroopas on peamine takistus kooliealiste laste vanemate täisajaga tasustatud töö tegemiseks**. Väga oluline on koostöö päevahoolduse ja sotsiaal-kultuurilise valdkonna vahel, nagu spordiklubid, muusikakoolid ja kultuurialgatused. Füüsiline aktiivsus ja kultuuriharidus aitavad märkimisväärselt kaasa laste füüsilisele, sotsiaalsele, emotsionaalsele ja kultuurilisele arengule.

Brüssel, 7. juuli 2021

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG
